

زایشِ مان ، انسانیتِ مان و نه اصل و نسبِ مان !
On est être humain par sa NAISSANCE et non par ses ORIGINES !

در عظیم خلوتِ من !
به سراغِ من اگر می آئید / نرم و آهسته بیایید / مبدا که ترک بردارد / جینی نازکِ تنهائی من . (سهراب سپهری)
(فریدون ایل ییگی)

(ماه روزانه های دیروز ... و امروز)

نشر دیگران

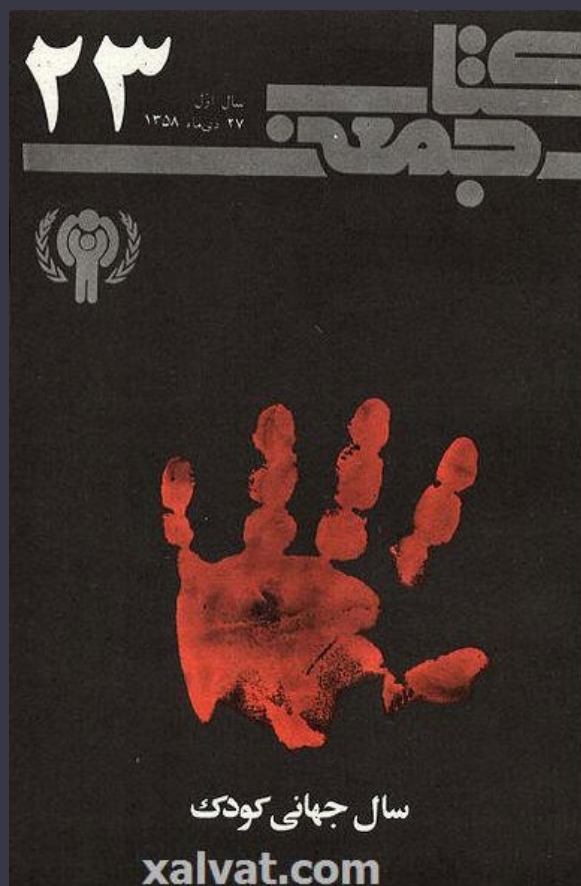

فهرست موضوعی : ادب و هنر تاریخی دینی سیاسی مارکسیستی ویژه نامه ها فهرست الفبائی آمده ها

دیگر "نشر" : 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17

797

سیروس طاهباز : قدیمی ترین شعر برای کودکان [ایران]

کتابخانه ۲۳ جمعه سال اول ۲۷ دیماه ۱۳۵۸ xalvat.com	
طرح و عکس	فهرست
● طرحی از ابراهیم حقیقی	● شاهزاده کزچولو آنتوان دوسن بکزو باری
● طرحی از نوید	● احمد شامخ
● نقاشی های کودکان	● چهار حکایت از داورچی ترجمه لیلی گلستان
	● قوهای وحشی هانس کریستین آندرسن
	● سعد قاسمی
	● اپرای ماه
	● رانگ برمود
	● لیلی گلستان
	● مرگ یک چریک
	● آرمین صدری
	● انقلاب در دهکده ما
	● زیور اخلاص
	● شهر
	● قدیمی ترین شعر برای کودکان
	● سیروس طاهباز
	● شعرهای کودکان
	● ترجمه منصور ارجی
● آخرین صفحه تلویز	
● مراد	
● آینده مطمئن و صلح امیر برای تمام کودکان	
● فردا بران	
● درباره تاریخ ادبیات کودک در ایران	
● طرح صادقی	
● بازسازی نقش ادبیات کودک	
● طرح صادقی	
● با کودکان و ترجمانان	
● الکساندر بیخاتیل سولوف	
● سعید	
● شطرنج جوانان	
● ج. ان. داکر	
● جانگیر اختاری	

اشترک ویژه با ارائه کارت تحصیلی ۵ شماره ۳۵۰ ریال برای اشترک به مرکز بخش مراجعه نمایید.	
طرح دوی جلد از: علیرضا اسفندی کتابخانه فهرستنامه سیاست و هنر سریدیر: احمد شامخ با همکاری شورای نویسندگان تزیین و تنظیم صفحات: ابراهیم حقیقی مکانیات با صندوق پستی ۱۵۱۱۳۲ تهران مرکز بخش تلخ ۸۳۸۸۳۲ تهران	
مطالب رسیده به هیچ عنوانی فایده استرداد نیست. شورای دبیران در حکم و اصلاح مطالب آزاد است.	
بهای اشترک برای ۵۰ شماره ۴۰۰۰ ریال برای ۲۵ شماره ۲۲۵۰ ریال برای ۲۵ شماره در اروپا ۳۲۵۰ ریال برای ۲۵ شماره در آمریکا ۴۰۰۰ ریال که قبلاً دریافت می شود	
خواهستاران اشترک می توانند مبلغ لازم را از نزدیکترین شعبه هر یک از بانکها به حساب شماره ۴۲۰ بانک سپه (شعبه اتو بانک بانکداری) واریز کنند و رسید آن را به ضمیمه نشانی خود و یا فید این که مجله را از چه شماره می خواهند به نشانی پستی کتابخانه بفرستند.	
شماره های گذشته هفته نامه را می توانید از کتابفروشی های مقابل دانشگاه تهران تهیه کنید.	
xalvat.com بها ۱۰۰ ریال	

سیمای کودکان در ادب رسمی ایران، یعنی آنچه در دیوان‌ها و تذکره‌ها و نواریخ مسطور است، مثل زندگی و شرح احوال بسیاری از بزرگان ادب، سیمایی‌محو و ناپیدا است. کودکان، هم‌چون پدران و مادران، در آثار فراوان و گونه‌گون شاعران ما حضوری غیرمستقیم دارند. گویی سخن گفتن از آنان دون‌شان شاعری‌ست!

سخن از کودکان هست، اما نه آشکار و روشن، بلکه در جامه‌های کوتاه و بلند و همواره بی‌خبردار پنדהا و بندها، این که این میاش و آن پاش، یا در پانگ بریده در گلی زاری‌ها و سوگنامه‌ها و مرتبه‌ها، یعنی پیاده‌نژاد بودن، آن دم که زنده نیست:

xalvat.com

صبحگاهی سر خنواب چگر بگشائید
والد صبحدم از ترگس تر بگشائید...
نازنینا! من! مرد چراغ دل من
هجر شمع از مزه، خنواب چگر بگشائید
خبر مرگو چگر گوشه من گوش گشاید
شد چگر، چشمه خون، چشم غیر بگشائید
بلبل نغمه‌گر، از باغ طرب شد به سفر
گوش بر توحه زانان به‌حضر بگشائید...

گذشته از آناری که از بد حادثه بر جا نمانده است یا تاکنون از محبس نسخه‌های خطی راهی به بیرون نجسته است، در آناری که از بیشمار شاعران سرزمین‌مان در دست داریم کم‌تر خطاب روشن و مستقیمی به‌کودک، این کوچک‌ترین فرد خانواده، به‌چشم می‌خورد. به‌ندرت شاعری - گرچه ناشناخته چون «سراج قمری» در اواخر قرن ششم - چنین نمونه پاک و روشنی را در ستایش فرزندش در دیوان خود به‌ثبت رسانده است:

خاصه که ز دهر پیر خودرای
وژ گردش چرخ خفته‌زای
دارم پسری به‌کام و ناکام
چون ذکر جمیل تو «حسن» نام.
پسته دهن و نیات پاره
هم‌چون خرماست شیرخواره،
یک ساعت اگر رخس نیبم
پیشانی فرخش نیبم،
بیمست که جان من برآید
عیش من و لهر من سرآید...

شکوه شاگرد (۱۵۳)، شوق درس خواندن (۱۵۴)، نو روز کودکان (۱۵۴)،
پسر بی هنر (۱۵۵)، مادر (۱۶۷)، حق استاد (۱۷۲)، بامداد (۱۸۸)، مادر
(۱۸۹) و وطن دوستی (۱۹۴).

که این نمونه‌های ست از این دست آثار ایرج با نام بامداد:

صبحدم کاین مرغ کیهان آشیان
بال بگشاید فراز کوهسار
پنجه و منقار نورافشان او
پردۀ شب را نماید تار و مار،
در چمن، پروانه عاشق منش
- آن گل چاندان خوش نقش و نگار -
از غلاف پیرهن آید برون،
پیرهن بر تن درد از عشق یار؛
بر پرد زین گل به آن گل، شامان،
بود این را غیب و آن را غدار.

xalvat.com

همچنان آن طفلک شیرین زبان
در لطافت آمده چون گل بهار
سالم و سرخ و سفید و چاق و گرد
با دو چشم چون ستاره، نوربار
- همچو گوهر کز صدف آید برون -
آید از شادبچه بیرون، شادخوار
بگرد بر گلستان خانگی،
بال بگشاید همی پروانه‌وار،
دست مادر بود و روی پدر،
این در آغوشش کشد، آن در کنار.

حاجی میرزا یحیی دولت‌آبادی (تولد ۱۲۷۹ ه. ق. درگذشت ۱۳۱۸ ه. ش.) از روشنفکران دوران مشروطه و بنیانگذاران مدارس و مؤسسات فرهنگی و از نخستین نویسندگان کتاب‌های درسی در ایران است. این نمونه‌ای از بهترین شعرهای دولت‌آبادی است که در کتاب‌های درسی هم آمده است.

۱۰۷

جز قلعه‌ها و کوه‌های ادب فارسی، حافظ و مولوی و ناصر خسرو... همه آن بزرگمردانی که حرمت «دو لفظ دری» را می‌شناختند و هر عقوبتی را در راه آن به جان می‌خزیدند، گوئی در صف طویل شاعران ما انجام وظیفه بیرونی شاعری، مدح و مرثیه و تهنیت و تملق گفتن، چندان وقتگیر بود که کم‌تر فرصت رسیدگی به امور خودی و زندگی درونی پیش می‌آمد...

باری، بگذریم و به زمان و زمانه خود نزدیک‌تر شویم.

رسم بر این است که سرفصل و سرآغاز بسیاری از پدیده‌های تازه ادبی و اجتماعی را انقلاب مشروطیت و آغاز دوره بیداری و آشنایی با رسم و راه ادب فرنگیان بشماریم. به این ترتیب نخستین سازندگان شعرهای مستقلی برای کودکان ایران، ایرج میرزا و حاجی میرزا یحیی دولت‌آبادی و مهدقلی خان هدایت (مخبر السلطنه) و محمد تقی بهار، و با به اعتبار مقایسه امروزی شعر، تیمایوشیح شمرده می‌شوند. تا کمی بعد، نوبت به مجیار یاغچه‌بان برسد که به دلیل تداوم کارش و پیوستگی کار و زندگی، که بلندترین و پرمهرترین شعرها بود، به حق می‌توان او را نخستین شاعر کودکان ایرانی دانست.

xalvat.com

اما در این جست‌وجو ما به سندی دوتر از این تاریخ و زندگی این شاعران دست یافته‌ای که آن را در پی ذکری از آثار این شاعران معرفی می‌کنیم.

ایرج میرزا (ولادت ۱۲۹۱ ه. ق. - وفات ۱۳۴۳ ه. ق.) به جز داستان‌های کوتاهی که اکثراً ترجمه از منابع بیگانه عربی یا فرانسه است، و آن‌ها را می‌توان به زحمت از مقوله مواد خواندنی برای کودکان محسوب داشت، آثاری را هم به طور مستقیم برای فرزند خود خسرو، یا عموم کودکان ساخته است.

از مقوله اول، این آثار در دیوان ایرج، ثبت است:

داستان دوموش (۱۴۱)، خرس و صیادان (۱۴۳)، شیر و موش (۱۴۵)، کلاغ و روباه (۱۵۳)، طوطی (۱۵۷)، آرزوی خردم بریده (۱۶۸) و مهرمادر (۱۸۷).

این آثار را هم ایرج برای عموم کودکان، ساخته است:

نصیحت به فرزند (۱۳۶)، برای کتاب آقای مخبر السلطنه (۱۴۴).

۱۰۶

محمدتقی بهار (ولادت ۱۲۶۶ ه. ش. - وفات ۱۳۳۰ ه. ش.) بزرگترین و گرامی‌ترین شاعر سنتی و محقق کم‌نظیر عصر ما هم در این زمینه، آفریدن آثاری برای کودکان، طبیعی آزموده است که در دیوان او ثبت است.

xalvat.com

مشهورترین این آثار «سرود مدرسه» است که بهار آن را در سال ۱۳۱۰ برای کودکان دبستانی ساخته است و چنین آغاز می‌شود:

ما همه کودکان ایرانیم
مادر خویش را، نگهبانیم...

آثار دیگر بهار که در دیوانش ثبت است این‌هاست:
اندرز به جوانان (۱۳۳)، بچه ترس (۱۸۸)، تبیلی عاقبتش حمالی است (۲۲۱)، رنج و گنج (۳۳۰)، خدا و والدین (۳۳۱) و مونس پدر (۴۸۶).

سخن گفتن از شعر و شاعران این دوره از تاریخ ایران، بدون ذکر نام و تأثیر میرزا علی اکبر صابر (۱۸۶۳-۱۹۱۱)، خالق کتاب «هوب‌هوب‌نامه» و بنیانگذار شعر واقعه‌گرای آذربایجان، سختی ناتمام است. صابر نه تنها چشم‌پینا و جان آگاه انقلاب مشروطیت ایران است، در زمینه مورد بحث ما هم آثار با ارزشی دارد.

این آثار از روی ترجمه فارسی کتاب «هوب‌هوب‌نامه» نقل می‌شود: اشعار مربوط به کودکان ساخته شده در سال‌های ۱۹۰۶ تا ۱۹۱۱: هدیه به اطفال دبستان (۴۲۵)، گاو میش و سبیل (۴۲۷)، شبان دروغگو (۴۲۸)، هدیه به شاگردان مدارس (۴۳۰)، میزشک و بیمار (۴۳۲)، باغبان پیر (۴۳۳)، مور (۴۳۴)، لحاف ملا نصرالدین (۴۳۶)، اسکندر و قنبر (۴۳۷)، دهقان پیمار (۴۳۹)، ملا نصرالدین و دزد (۴۴۱)، عتیکوت و کرم ابریشم (۴۴۲).

اشعار مربوط به کودکان که سال انتشارشان معلوم نیست: تاجری که در خریدن زیاده می‌گرفت و در فروختن کم می‌داد (۴۴۳)، شخمکار (۴۴۵)، روزهای بهار (۴۴۶)، تشویق به مدرسه (۴۴۷)، هوس (۴۴۹)، کودک و یخ (۴۵۰)، کلاغ و روباه (۴۵۱)، صحبت درختان (۴۵۳).

۱۰۹

صبح

از افق، صبحدم سفید دمید
با شکوه و جلال و جاه رسید
باز شد دیدگان من از خواب
به به از آفتاب عالم‌تاب!
شب تاریک رفت و آمد روز
پادشاه ستمکاران امروز
باز شد دیدگان من از خواب
به به از آفتاب عالم‌تاب!
یک طرف ناله خروس سحر
باتک الله اکبر از یکسر
باز شد دیدگان من از خواب
به به از آفتاب عالم‌تاب!

xalvat.com

مهدقلی خان هدایت (مخبر السلطنه)، از نویسندگان همین دوره، از طرف «کمسیون معارف» مأموریت یافته بود که «خواندنی‌های کودکان» را فراهم آورد. جزوه‌ی جنگ‌مانند، بدون تاریخ چاپ، با حروف درشت اعراب‌دار و مصور در ۲۴ صفحه با نام «سه فندق، خواندنی برای کودکان» فراهم آورده این نویسنده در دست است که حاوی قطعات کوتاه متنور و منظوم است. اکثراً با امضاء م. ق. هدایت و همچنین دو شعر از یحیی دولت‌آبادی و ایرج میرزا.

این هم نمونه‌های ست از آثار منظوم این نویسنده، در این جنگ (ص ۸):

خرس صبح

خرس صبح گوید قوباقای
بشونی تا تو دست و روت را پاک
زنی موی سرت را خوب شانه
نمازت را بخوانی بی کم و بیش
خوری چائی و نان چاشت، آنگاه
به دردت می‌رسی در اولین زنگ

۱۰۸

سیلی زدم به گوشش
گوشواره ها به گوشش

این در باغ انار
اون در باغ انار
میون باغ چنار
علیقلی بك بیمار
بر نجاشی بیار

این درو راکن باد میاد
اون درو واکن باد میاد
زن قزلباش میاد...
عاشق نقاش میاد...

۳

ای پسته شکن، پسته شکن
لبهات تازه، آهسته بشکن

هاون رو بیار پا دسته بشکن.

۴

گر به دارم، چه براق
می رود شهر عراق
می آرد روغن چراغ.
گر به عصا من، میومیا

گر به دارم، چه قشنگ
می رود شهر فرنگ
می آرد پیاله رنگ.
گر به تاجار من، میومیا

گر به دارم چه ملوس
می رود شهر عروس
می آرد چوچه خروس
گر به خواستگار من، میومیا

و حرف آخر این که این سند خود شاهد خوبی بر این مدعاست که در روزگاران پیشین چگونه «ادب رسمی» و «وظیفه شاعری»، زندگی خصوصی و درونی شاعران را کنار می زد و آناری از این دست را، که صرف نظر از ارزش هنری نشان دهنده قسمتی از زندگی و روحیات شاعر است، قابل عرضه نمی داشت، و به این ترتیب ای پساجنین آناری، ساخته شده برای کودکان، در روزگاران پیش تر هم وجود داشته است و اخسوس...

xalvat.com

سیروس طاهباز

منابع و یادداشتها:

۱. خاقانی شروانی (۵۹۱-۵۲۰ ه. ق.) دیوان، به تصحیح دکتر خدایه الدین سجادی.
۲. به نقل از نسخه خطی آثار سراج قمری از نسخه «چستریتی» تحریر ۷۱۲ هجری. تاریخ ادبیات ایران، دکتر ذبیح الله صفا. چاپ دانشگاه، جلد سوم، ص ۶۸۹.

۱۱۴

۳. مانند مثنوی کوتاه «خروس و صیادان» که در آن می گوید:
در صیاد استاد و جلاله و جست یکی ألفرد تام و دیگر، آگست
۴. منظور از دیوان ایرج و شماره ها در همه جا کتاب «تحقیق در احوال و آثار و افکار و اشعار ایرج میرزا» است. به اهتمام دکتر محمدجعفر محجوب، نشر انبرشه، چاپ سوم، ۱۳۵۳.
۵. دیوان بهار، چاپ اول، سال ۱۳۳۵ جلد اول ص ۵۱۲.
۶. دیوان بهار، چاپ دوم، سال ۱۳۴۵ جلد دوم.
۷. راقم این سطر در تأثیر شعر صابر را در ادبیات دوره مشروطه، بخصوص اثری قمری و حتی ترجمه مستقیم شعر صابر را توسط سید اشرف الدین کیلانی (تسیم شمال) در یادداشتی به هنگام نشر نخستین چاپ کتاب «هوب هوب نامه» با ترجمه فارسی احمد شفتی (نشریات دولتی آذربایجان باکو - ۱۹۶۵) در «دشترهای زمانه» (شهریورماه ۱۳۲۹، ص ۲۲۲) نمایانده است. این هم شاعری بر آشنائی «ایرج» با صابر:
«در پشت کتابی که برای سردار عبدالعزیز خان، جنرال قبول افغان، بقم مشهد فرستاده نوشته است:

عزیز نسخه اشعار «صابر» شاعر که پر بود و
گهرهای شاهوار عزیز ز دوستدار عزیز
رسیدی و اکنون پیادگار فرستم بدوستان
عزیز اسالی دولت ایران و ترک و افغان را
کند معزز و پاینده، گردگار عزیز.

xalvat.com

ص. ۱۹۰ دیوان ایرج، پیشین»
۸. «هوب هوب نامه» ترجمه احمد شفتی، چاپ دوم، باکو ۱۹۷۷. شماره های ذکر شده مربوط به همین چاپ است.
چاپ دوم ترجمه می نظیر و ستایش انگیز احمد شفتی از «هوب هوب نامه» صابر به زبان فارسی سال گذشته در باکو به چاپ رسید و منشأ آن به دلیل نامعلوم در بازار کتاب ایران موجود نیست. اورتی این کتاب تنها در این نیست که شعرهای سازنده اش، دو زمان خود، پیش از یک اودو به مشروطیت ایران خدمت کرده است، در این هم هست که برگردانده اش بهترین و دقیق ترین ترجمه شعری ممکن را در زمان ما به زبان فارسی ارائه داده است که می تواند بهترین سرمشق برای مترجمان زمان باشد.
۹. دیوان محمودخان ملکان الشراء صبا، ضمیمه سال بیست و سوم مجله ارمغان، آذرماه ۱۳۲۹.

۱۱۵

بالای صفحه